

УДК 336.717.17**Д. О. КУЛИК,**

канд. юрид. наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін,
господарського та трудового права юридичного факультету
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди,
м. Харків

ОСОБЛИВОСТІ ОБІГОВОЗДАТНІСТІ РОЗРАХУНКОВОГО ЧЕКА

Проблематика обігвоздатності розрахункового чека в науці розглядалась такими вченими, як М. М. Агарков, С. М. Бервено, А. Е. Вормс, Н. О. Нерсесов, В. Л. Яроцький та ін. Разом із тим конкретні особливості та специфіка обігвоздатності розрахункового чека ними повною мірою не досліджувались, тому метою статті є аналіз теоретичних засад та правового регулювання особливостей обігвоздатності розрахункового чека, а також визначення шляхів їхнього вдосконалення в контексті інтенсифікації використання безготівкових розрахунків у цивільному обігу.

Для позначення динаміки функціонування цінних паперів у майновому обороті можуть однаковою мірою використовуватись термінологічні пари «обіг» – «обігвоздатність» та «оборот» – «оборотоздатність». Вживання вказаних термінологічних пар залежить від контексту відповідного наукового дослідження. Положення чинного законодавства України про цінні папери чітко розмежовують процедуру розміщення емісійних цінних паперів у цивільному обороті (їхню емісію) або їхню видачу (для неемісійних) й їхню подальшу участь у ньому (оборотоздатність). Зокрема Є. О. Суханов звертає увагу на необхідність вдосконалення правового регулювання відносин, пов'язаних саме з оборотом цінних паперів [12, с. 4]. З огляду на це терміни «обіг» і «оборот» застосовуються для позначення динамічних аспектів участі цінних паперів у майновому обороті. Їх слід вважати відмінними за змістовним навантаженням та термінологічним застосуванням. Словосполучення «оборот цінних паперів» забезпечує позначення всіх можливих напрямків використання цінних паперів у сфері майнового обороту, за винятком тих правовідносин,

об'єктами яких вони не можуть бути з урахуванням їхньої правової природи.

Словосполучення «обіг цінних паперів» має більш вузьке і спеціалізоване термінологічне значення, оскільки передусім визначає особливості функціонування цінних паперів у майновому обороті саме як правового засобу забезпечення передачі майнових прав, що ними посвідчуються. Термін «обіг», таким чином, зазвичай застосовується для позначення моментів переходу майна або цінних паперів і, як наслідок, посвідчених ними майнових прав до інших осіб. Разом із тим і положення чинного законодавства України, і правозастосовча практика терміни «обіг» і «оборот» цінних паперів часто ототожнюють за сферою застосування, незважаючи на більш широке й універсальне значення останнього із них. Розглянемо, наприклад, правовий режим документарних цінних паперів. Документ, що був належним чином пред'явлений для виконання зобов'язання особи, яка його випустила, з моменту реалізації посвідченого ним майнового права не може підпорядковуватись правовому режиму цінних паперів. Правовідносини, що виникають з цього приводу в майновому обороті, не регламентуються положеннями цивільного законодавства, які визначають особливості їхнього обігу. Однак він може становити інтерес для колекціонерів або експонуватись на виставках і у цьому значенні постає різновидом рухомих речей та, водночас, об'єктом майнового обороту.

Таким чином, варто погодитись із висновками науковців щодо того, що стосовно цінних паперів, призначення яких полягає в забезпеченні посвідчення окремих категорій майнових прав, можливе рівнозначне використання в необхідному контексті термінів «обіг» і «оборот», оскільки вони мають однакову термінологічну усталеність у правовому вжитку. Перший з указаних термінів зазвичай посвідчує лише їхню циркуляційну здатність (наприклад, обіг цінних паперів бездокументарної форми в національній депозитарній системі України), а другий позначає їхню універсальну здатність бути об'єктами майнового обороту і відповідних майнових правовідносин, що становлять його окрему сферу, наприклад, зобов'язальних, речових, спадкових та ін. [16, с. 434].

Розрахунковий чек згідно з чинним законодавством України не визначається як цінний папір, за ним визнається значення лише розрахунково-платіжного засобу, а тому стосовно всіх можливих динамічних аспектів його застосування доцільно використовувати терміни «обіг» і «обіговоздатність». Обіговоздатність розрахункового чека залежить від певних умов, що є підставою виникнення й розвитку окремого комплексу відносин, у межах яких здійснюється його використання як засобу розрахунків у розрахунково-чекових правовідносинах.

Умовами обіговоздатності розрахункового чека є сукупність фактичних обставин, наявність яких дозволяє застосовувати його як засіб розрахунків. Умови й підстави руху соціально-правових зв'язків у відповідних правовідносинах у цивілістичній літературі пропонується розділяти на три основні категорії: 1) нормативні передумови; 2) правосуб'єктність учасників; 3) фактичні підстави виникнення, зміни й припинення цивільних правовідносин [9, с. 37].

До правосуб'єктних передумов обіговоздатності розрахункового чека, виходячи із усталених у цивілістичній доктрині поглядів щодо цього питання, належать правоздатність та дієздатність суб'єктів – учасників розрахунково-чекових правовідносин. Специфіка суб'єктного складу цих правовідносин та правосуб'єктності кожного з їхніх учасників полягає в обов'язковості участі у цих відносинах банку-платника, тобто учасника зі спеціальною (банківською) дієздатністю. Для участі у розрахунково-чекових відносинах решти інших їхніх учасників (зокрема, чекодавця та чекодержателя) достатньо загальної дієздатності (для фізичних осіб повної дієздатності).

Фактичними передумовами виникнення та руху цивільних правовідносин є відповідні юридичні факти, тобто факти реальної дійсності, з наявністю яких норми цивільного права пов'язують юридичні наслідки. З їхнім настанням норма права пов'язує виникнення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків у правосуб'єктних осіб. Іноді для виникнення правовідносин достатньо наявності одного юридичного факту. Наприклад, для виникнення у

набувача права власності на індивідуально визначену річ зазвичай достатньо одного юридичного факту – договору купівлі-продажу. Однак, окремі види цивільних правовідносин у ряді випадків мають підставою виникнення не одиничний юридичний факт, а декілька. Сукупність юридичних фактів, необхідних для настання певних юридичних наслідків, називають юридичним складом. Однією з передумов обіговоздатності розрахункового чека і підставою виникнення розрахунково-чекових правовідносин є юридичний склад. Його елементами є договір банківського рахунку і оформлення та видача розрахункового чека. Розглянемо специфіку договору банківського рахунку. Виникнення зобов'язання за даним договором є підставою виникнення розрахунково-чекових правовідносин, а тому від розкриття малодосліджених аспектів його специфіки безпосередньо залежить висвітлення особливостей правової природи розрахункового чека.

Наявність належним чином укладеного договору банківського рахунку є обов'язковою умовою здійснення розрахунків із використанням розрахункових чеків. Тільки збігаючись, взаємоспрямовані елементи волевиявлення сторін даного правочину є умовою дійсності цього договору. Той факт, що банк, в якому обслуговується потенційний чекодавець, певний час використовує для власної мети належні йому кошти, внесені на поточний рахунок, означає, що такий банківський інтерес має відповідати волевиявленню клієнта при укладенні договору. Як зазначається у вітчизняній цивілістичній літературі, дане використання не завдає шкоди інтересам клієнта, незважаючи на певні обмеження власних можливостей клієнта визначати подальшу правову долю коштів, акумульованих на поточному банківському рахунку [11, с. 76].

У свою чергу умовою укладення договору банківського рахунку є наявність таких, що збігаються за обсягом, елементів спрямованості волевиявлення банківської установи й клієнта. Наявність коштів клієнта на відповідному рахунку є умовою безперечного й безумовного виконання банком його вимог по здійсненню платежів та розрахунків у межах виконання його грошових зобов'язань. Основною метою установлення відносин, що виникають

за договором банківського рахунку, є забезпечення схоронності коштів, нарахування на них відсотків (якщо це передбачено договором) і виконання банком доручень клієнта з їхнього перерахування на рахунки його контрагентів у межах безготівкових розрахунків між ними або їхнього використання для здійснення розрахунків чеками. Специфіка відносин, які виникають на підставі договору банківського рахунку, полягає в тому, що одержувач коштів не має зверненого до банківської установи права вимоги здійснення платежу. Зобов'язання по здійсненню доручення клієнта по перерахуванню коштів існує між клієнтом та банком, в якому він обслуговується. Ці відносини тісно пов'язані з грошовими зобов'язаннями між клієнтом та одержувачем коштів і забезпечують їхню реалізацію, але мають автономний характер.

Зазначене дозволяє зробити попередній висновок про те, що відносини між банком та чекодавцем мають зобов'язально-правовий характер і ґрунтуються на договорі банківського рахунку. Його укладення та виконання забезпечує механізм використання коштів, наявність яких є однією із умов виконання банком-платником доручення чекодавця й виникнення його обов'язку забезпечити здійснення платежу на користь чекодержателя. Виходячи з цього, розрахунковий чек, не підпадаючи під правовий режим цінних паперів, являє собою документ, що принципово нічим не відрізняється від них, посвідчуючи право вимоги здійснення майнового права, визначеного реквізитами документа. Звернене до банку-платника право вимоги становить зміст зобов'язання, що виникає на підставі укладення договору банківського рахунку та оформлення і видачі розрахункового чека, оскільки воно засноване на зобов'язальних правовідносинах чекодавця й банку-платника.

У межах зобов'язання, яке становить зміст чекових правовідносин, чекодавець передає право вимоги коштів, зобов'язуючи банк-платник здійснити їхню видачу особі, вказаній як чекодержатель у реквізитах розрахункового чека. Банківська установа, у свою чергу, бере на себе зобов'язання погашення розрахункового чека на підставі існуючого між банком-платником і чекодавцем договору банківського рахунку. Разом із тим право вимоги чекодержателя,

звернене до банку-платника на підставі пред'явлення розрахункового чека, не може бути реалізоване при відсутності коштів на рахунку чекодавця. Відсутність коштів на розрахунковому рахунку чекодавця є підставою для відмови в погашенні розрахункового чека банком-платником. Проблема підстав обіговоздатності розрахункового чека не може бути визначена окремо від дослідження основних поглядів щодо його правової природи.

Усі відомі в цивілістичній доктрині погляди правників, що проливають світло на сутність розрахункового чека, ґрунтуються на двох основних підходах. Один з них зводиться до розгляду розрахункового чека як різновиду переказного векселя (тратти) [14, с. 429]. Другий полягає у здійсненні правового аналізу розрахункового чека як окремого виду цінних паперів, поява якого обумовлена ускладненням розрахункових відносин і є наслідком вдосконалення засобів здійснення розрахунків.

Прихильники вексельної теорії пояснюють юридичну природу розрахункового чека, виходячи із поширення на розрахунково-чекові відносини нормативних положень про переказні векселі. Ця теорія є загальноприйнятою у більшості правових систем країн англо-американської правової сім'ї (Австралія, США, Кіпр, Велика Британія, Індія, Ірландія та ін.).

В англійському праві за розрахунковим чеком визнається вексельний характер. Розрахунковий чек визначається як вексель на банк із платежем по пред'явленню [14, с. 429-430]. Основні положення даної теорії ґрунтуються на положеннях, відображених в англійському Законі про переказні векселі (Bill of Exchange Act) від 18 серпня 1882 р. [10, с. 33-34]. Відповідно до положень ст. 73 зазначеного закону, розрахунковий чек являє собою тратту (переказний вексель), виставлену на банкіра строком платежу «по пред'явленню». Аналогічне положення міститься у ст. 3-104(f) Уніфікованого торговельного кодексу США. Згідно з приписами цієї норми, документ може визнаватись розрахунковим чеком навіть у тому випадку, якщо він названий іншим терміном, наприклад, «грошовий переказ» [8, с. 12]. Наведене дозволяє зробити висновок, що у чековому законодавстві окремих країн англо-американської

правової сім'ї найменування документа не є обов'язковим реквізитом розрахункового чека.

Слід зазначити, що в американському праві під вексельне регулювання підпадає не лише розрахунковий чек, але й депозитний сертифікат, що також ототожнюється із простим векселем банку. Правила стосовно такого законодавчого підходу до визначення правової природи депозитного сертифіката містяться у ст. 3-104(f) Уніфікованого торгового кодексу США [8, с. 12]. Такі підходи щодо визначення правової природи розрахункового чека обумовлені особливостями англійського вексельного права, що допускає оборот векселя на пред'явника й не потребує обов'язкового врахування правил стосовно вексельної мітки [1, с. 122].

Разом із тим у відповідних актах національного чекового законодавства країн англо-американської правової сім'ї розрахунковий чек розглядається не лише як оборотний документ. Розрахунковий чек має значення письмового доручення (mandate) банку з боку чекодавця, що містить вимогу виплатити вказану в його реквізитах грошову суму особі, визначеній у документі як чекодержатель. Таким чином, розрахунковий чек, враховуючи основні підходи побудови чекового законодавства країн англо-американської правової сім'ї, має подвійну правову природу. З одного боку, розрахунковий чек є різновидом цінних паперів, а з іншого – борговим документом, що посвідчує борг і водночас опосередковує виникнення розрахунково-чекових відносин, побудованих за моделлю договору доручення. При цьому право чекодавця виставляти розрахунковий чек до оплати й обов'язок банківської установи з його погашення є одночасно й умовами договору банківського рахунку [3, с. 147].

Теорії, що ґрунтуються на розгляді розрахункового чека як самостійного виду цінних паперів, поява якого не обумовлена розвитком вексельних правовідносин, одержали поширення в європейських країнах, знайшовши своє відбиття в чековому законодавстві майже всіх держав континентальної Європи [6, с. 318]. Причиною формування даної теорії є поява кредитних установ,

основним видом діяльності яких є здійснення платіжно-розрахункових і кредитних операцій. Поява банків обумовила необхідність удосконалення правових засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання відносин у даній сфері.

Так, недосконалість форм розрахунків за передані товари, виконані роботи та надані послуги, що виникали у сфері підприємницької діяльності, поступово спричиняє необхідність розробки на законодавчому рівні та впровадження в банківську практику якісно нових видів платіжно-розрахункових засобів. Метою їхнього застосування було підвищення якості наданих банківськими установами послуг і створення ідеальних моделей платежів та розрахунків. Адже із збільшенням загальної маси готівки у цивільному обороті та зростанням обсягів виробництва і розподілу товарів, а також масового виконання робіт та надання послуг готівковий обіг коштів стає незручним та навіть ризикованим, враховуючи небезпеку зберігання і перевезення значних сум готівки. Як результат цього банківські установи, дозволяючи акумулювати грошові суми клієнта (кредитора банку) у формі спеціальних облікових записів (на його рахунку), здійснюють безготівкове перерахування з одного рахунку на інший рахунок за дорученням клієнта банку. Поступово стає можливою видача певної грошової суми третій особі за дорученням клієнта банку, що легітимує себе як уповноважену особу шляхом пред'явлення відповідного документа. Здійснення цієї форми розрахунків за надані послуги, виконані роботи, передані товари найбільш ефективно проводиться за допомогою такого спеціально виробленого банківською практикою розрахунково-правового засобу як розрахунковий чек.

При цьому, можливість одержання задоволення матеріального характеру шляхом пред'явлення документа, а також можливість його подальшої передачі іншим особам характеризує останній як цінний папір. Прихильники цього підходу до правової природи розрахункового чека зазначали, що за своєю суттю, з правової точки зору, він не є цінним папером. Разом із тим в економічному значенні чек підлягає розгляду як розрахунковий інструмент,

використання якого забезпечує платіжні та розрахункові банківські операції. Однак, розрахунковий чек не може бути знаряддям комерційного кредиту. На відміну від нього вексель є одночасно і цінним папером, і засобом платежів та розрахунків, що забезпечує відстрочення платежу за передані товари, виконані роботи та надані послуги (тобто кредитування). Можливість виставлення розрахункового чека залежить від наявності грошового покриття у банку, а застосування цього документа як розрахунково-правового засобу забезпечує один із напрямків здійснення належного чекодавцю права розпорядження коштами, розміщеними в банку на його банківському рахунку.

Як бачимо, на відміну від вексельних відносин, ані виникнення, ані розвиток розрахунково-чекових правовідносин не є можливим без участі особливого їхнього учасника – банку. Такий висновок відповідає міжнародним нормативним підходам, адже, відповідно до положень ст. 3 Уніфікованого закону про чеки 1931 р., платником за розрахунковим чеком може бути тільки кредитна установа (банк) [2, с. 12].

Підхід до визначення підстав обіговоздатності розрахункового чека як договору доручення або відступлення права вимоги (включаючи право на покриття) не може вважатися обґрунтованим, виходячи з певних міркувань правників, що досліджували цю проблематику.

По-перше, розрахунковий чек за своєю природою повинен бути віднесений до цінних паперів і визнаватись самостійним матеріальним об'єктом цивільних прав. Відповідно, передача розрахункового чека становить предмет певного договору. При цьому, розрахунковий чек у більшості правових систем зазвичай визнається матеріальним об'єктом цивільних прав, а договір – підставою виникнення розрахунково-чекових (цивільних за змістом та сутністю) правовідносин [4, с. 116].

По-друге, договір може мати як письмову, так і усну форму, а в деяких випадках виявлення волі сторін, що беруть участь у ньому, можливе шляхом вчинення конклюдентних дій. Розрахунковий чек у більшості правових систем визнається документарним цінним папером, а тому підлягає видачі тільки в

письмовій формі з урахуванням встановлених реквізитів, відсутність яких має наслідком його недійсність [15, с. 177–183].

По-третє, загальним принципом договірного права є принцип свободи договору, що полягає в праві самостійного визначення порядку вступу в договірні відносини, а також визначення змістовних характеристик (реквізитного складу) договору як документа. Порядок оформлення та видачі розрахункового чека як письмового документа під дію принципу свободи договору не підпадає. Перелік його реквізитів має імперативний характер і не може встановлюватися за згодою сторін. Крім того, договір скріплюється підписами обох сторін договору, а розрахунковий чек підписується лише зобов'язаною особою (чекодавцем).

По-четверте, розрахунковий чек, за яким більшістю правових систем світу визнається правова природа цінного папера, має як зобов'язальний (право з папера), так і речово-правовий (право на папір) характер. Договір не містить у собі речових елементів його характеристики, а завжди є правочином і підставою виникнення зобов'язальних правовідносин між сторонами.

По-п'яте, розрахунковий чек у переважній більшості правових систем світу підлягає передачі третім особам з використанням окремої складної процедури. Заміна осіб у інших цивільно-правових зобов'язаннях здійснюється шляхом відступлення права вимоги або переведення боргу [7, с. 317].

По-шосте, підстави й наслідки недійсності договору не збігаються з наслідками недійсності розрахункового чека. Підставою недійсності договору є недотримання в момент його укладення вимог, передбачених частинами 1 – 3, 5-6 ст. 203 ЦК України та інших його приписів [13]. Безумовною підставою визнання розрахункового чека недійсним є відсутність установлених реквізитів. При цьому, недійсність розрахункового чека не спричиняє недійсність договору банківського рахунку. У той же час недійсність договору створює правові наслідки, встановлені положеннями ст. 216 ЦК України [13].

Розглядаючи юридичну природу розрахункового чека та пов'язані з нею підстави його обіговоздатності, необхідно виходити, по-перше, з

ретроспективного аналізу його розвитку, а по-друге, із усталених доктринальних положень теорії цивільного права. Так, ретроспективний аналіз підходів до визначення правової природи розрахункового чека дозволив зробити висновок, що цей документ нерозривно пов'язаний з векселем, а його виникнення обумовлене розвитком вексельних правовідносин. Разом із тим слід зазначити, що відмінності правової природи розрахункового чека і векселя визначають самостійність їхнього місця в системі платіжних інструментів. Зауважимо лише, що в основу їхнього розмежування повинні бути покладені чіткі критерії видової класифікації. Незважаючи на низку відмінностей розрахункового чека від векселя, на наш погляд, зазначені види цінних паперів мають значно більше подібностей, ніж відмінностей, які, по суті, зводяться до правового положення сторін правовідносин, пов'язаних з видачею і обігом розрахункового чека й векселя.

Обіговоздатність векселя і розрахункового чека забезпечує виконання грошового зобов'язання. Як справедливо зазначав А. Е. Вормс, вексель являє собою доручення зобов'язатися до сплати, а розрахунковий чек являє собою доручення виплатити вказану в ньому суму грошей. Можна вважати, що оформлення та видача розрахункового чека опосередковують відносини, у межах яких момент виконання збігається з моментом обіцянки виконання [5, с. 17].

Розрахунково-чекові відносини опосередковують боргове зобов'язання чекодавця перед чекодержателем, яке виконується останнім не особисто, а за допомогою третьої особи зі спеціальною дієздатністю – банку-платника, що обслуговує рахунок чекодавця. У такий спосіб розрахунковий чек являє собою письмовий документ, що належить до боргових документів суворого обліку, призначення яких полягає у посвідченні права вимоги грошового характеру. При цьому правовий зв'язок, що існує між чеком як документом і майновим правом, що ним посвідчується (право на одержання вказаної у документі суми коштів), фактично характеризує останній як цінний папір. Зв'язок же з майновим правом, що посвідчується розрахунковим чеком, знаходить свій прояв у тому, що без оформлення й видачі останнього не можуть виникнути й

засновані на видачі чека правовідносини між кредитною установою та пред'явником даного документа.

Розрахунковий чек у законодавстві більшості країн світу визнається документом, що наділяється речово-правовим характером. Разом із тим оформлення та видача розрахункового чека посвідчує зобов'язальні відносини між чекодавцем та чекодержателем, у межах яких останньому надається право одержати від банку платіж за рахунок коштів, що зберігаються на банківському рахунку чекодавця. Зобов'язальні правовідносини між чекодавцем і банком залишаються поза змістом розрахункового чека як боргового документа, у чому виявляється його абстрактність як цінного папера. Крім того, літеральність розрахункового чека полягає у необхідності дотримання встановленої законом форми та певного реквізитного складу. Формальна сторона розрахунково-чекового зобов'язання знаходить свій вираз у тому, що всі обставини, які мають істотне значення для даних правовідносин, повинні бути відображені в письмовому документі [7, с. 316].

Таким чином, поза відносинами по оформленню та видачі розрахункового чека як боргового документа залишаються відносини між чекодавцем і банком, що виникають на підставі укладення договору банківського рахунку. Правовідносини, що виникають між чекодержателем і банком-платником, мають зобов'язальний характер і ґрунтуються на договорі банківського рахунку.

Договір на розрахунково-касове обслуговування є підставою виникнення обіговоздатності розрахункового чека. Предмет даного договору полягає не в передачі речей у власність, а в забезпеченні схоронності коштів і виконанні доручень клієнта по їхньому використанню у сфері платежів та розрахунків. Таким чином, одержувач коштів не має права вимоги від банківської установи здійснення платежу. Зобов'язання по здійсненню доручення на переказ коштів виникає між банком-платником і векседавцем, а зміст їхніх відносин не впливає на право вимоги одержувача коштів (векселедержателя). Такий законодавчий підхід свідчить на користь обґрунтованості визнаного більшістю

правових систем світу підходу щодо речово-правового характеру розрахункового чека як цінного папера. Крім цього, розрахунково-чекові відносини зберігають зобов'язально-правовий характер, у цих межах розрахунковому чеку відводиться роль правового засобу посвідчення права на отримання коштів, що реалізується через доручення банку-платнику (банку-емітенту) провести виплату вказаної у документі грошової суми з банківського рахунку чекодавця на користь чекодержателя.

Правова природа розрахункового чека як цінного папера є спорідненою із специфікою векселя. Адже виникнення розрахункового чека та його подальший розвиток були обумовлені розвитком вексельних правовідносин. Ускладнення й удосконалення правових засобів регулювання розрахункових правовідносин мали наслідком формування такої правової конструкції як розрахунковий чек, правова природа якого має як подібність, так і відмінності від сутності векселя. Ці відмінності полягають, перш за все, у деяких аспектах їхнього правового режиму та юридичної природи. Вони, зокрема, зводяться до правового положення сторін правовідносин, їхньої змістовної специфіки, сфери та меж їхнього застосування у ході здійснення розрахунків, а також особливостей обігвоздатності розрахункового чека й векселя. Ці відмінності знаходять прояв у стадіях чекового обігу.

Список літератури:

1. *Агарков М. М.* Учение о ценных бумагах / М. М. Агарков. – М. : Финстатинформ, 1993. – 140 с.
2. *Безклубий І.* Цінні папери: поняття, зміст, юридичні характеристики / І. Безклубий // *Право України*. – 2001. – № 9. – С. 56–58.
3. *Белов В. А.* Вексельные обязательства / В. А. Белов // *Очерки по торговому праву*. – Ярославль, 1999. – Вып. 6. – С. 91–101.
4. *Брагинский М. И.* Договорное право : общие положения / М. И. Брагинский, В. В. Витрянский. – М. : Статут, 1998. – 681 с.
5. *Вормс А. Э.* Чек в законодательстве СССР / А. Э. Вормс // *Кредит и хозяйство*. – 1927. – № 3/4. – С. 17–22.
6. *Гражданское и торговое право капиталистических стран* / под ред. Д. М. Генкина. – М. : Госюриздат, 1949. – 368 с.
7. *Гражданское право : учебник : в 2 т. / отв. ред. Е. А. Суханов*. – 2-е изд. перераб. и доп. – М. : БЕК, 2000. – Т. 1. – 630 с.
8. *Единообразный торговый кодекс США* : [офиц. текст] : пер. с англ. / Междунар. центр финанс. законодат. развития. – М. : Статут, 1996. – 427 с.

9. Красавчиков О. А. Юридические факты в советском гражданском праве / О. А. Красавчиков. – М. : Госюриздат, 1958. – 183 с.
10. Мороз Ю. Н. Вексельное дело / Ю. Н. Мороз. – К. : Наук. думка ; Лад, 1996. – 468 с.
11. Письмо Центрального банка России «О выдаче чековых карточек» от 10.06.1992 г. // Бизнес и банки. – 1992. – № 26. – С. 38–41.
12. Суханов Е. А. Вступительная статья / В. А. Белов // Ценные бумаги в российском гражданском праве. – М., 1996. – С. 4–8.
13. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV // ВВР України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
14. Шершеневич Г. Ф. Курс торгового права : в 4 т. / Г. Ф. Шершеневич. – М. : Статут, 2003. – Т. 2 : Товар. Торговые сделки. – 544 с.
15. Яроцкий В. Л. Сделка как основание возникновения имущественных прав, выраженных в ценных бумагах / В. Л. Яроцкий // Проблеми законності. – Х., 2002. – Вип. 53. – С. 177–183.
16. Яроцький В. Л. Цінні папери в механізмі правового регулювання майнових відносин (основи інструментальної концепції) / В. Л. Яроцький. – Х. : Право, 2006. – 544 с.

Кулик Д. А. Особенности оборотоспособности расчетного чека.

Выполнен анализ теоретических основ и правового регулирования особенностей оборотоспособности расчетного чека, а также определены пути их совершенствования в контексте интенсификации использования безналичных расчетов в гражданском обороте.

Ключевые слова: оборотоспособность, расчетный чек, чековый оборот.

Kulyk D. Features of circulation liability of pay check.

The analysis of theoretical principles and regulations of features of circulation liability of pay check is made, also it was determined ways of improving them in the context of intensifying the use of cashless payments in civil circulation.

Key words: circulation liability, the settlement check, checking circulation.